

Hoe breng je de taalontwikkeling van anderstalige nieuwkomers in kaart?



1. Anderstalige nieuwkomers, wie zijn ze?

In het basisonderwijs bedoelen we met nieuwkomers leerlingen die op de datum van hun inschrijving aan al deze voorwaarden voldoen:

- minstens 5 en maximaal 12 jaar oud zijn;
- niet het Nederlands als thuistaal of moedertaal hebben;
- maximaal 9 maanden onderwijs in een school met het Nederlands als onderwijstaal genoten hebben;
- onvoldoende Nederlands kennen om het onderwijs te kunnen volgen;
- maximaal één jaar ononderbroken in België verblijven.

1

In het basisonderwijs draaien anderstalige nieuwkomers gedurende een schooljaar voor een groot deel mee in een reguliere klas, maar ze krijgen ook enkele uren apart les. Afhankelijk van het aantal nieuwkomers in de school gebeurt dat al dan niet in een aparte onthaalklas. Het onthaalonderwijs is echter niet beperkt tot een onthaaljaar. Het omvat ook de ondersteuning, begeleiding en opvolging in het vervolgjaar, het jaar volgend op het onthaaljaar, door de zorgcoördinator of SES-leerkracht. Ze krijgen ook nadien nog verdere opvolging doorheen de hele lagere school; ze hebben immers nog steeds een anderstalige achtergrond. In het onthaalonderwijs wordt niet alleen aan de **taalvaardigheid Nederlands** van de leerlingen gewerkt, maar ook aan hun **sociale integratie** in het Vlaamse schoolsysteem en in de Belgische samenleving. Op die manier worden de nieuwkomers voldoende voorbereid om door te stromen naar de reguliere klaspraktijk en om de verdere schoolloopbaan af te werken. Voor de vervolgcoaches en voor de reguliere (taal-)leerkrachten is het vaak onduidelijk hoe de evaluatie van de competenties Nederlands kan verlopen: gelijkaardig aan die van reguliere leerlingen of wordt er toch best geopteerd voor een andere evaluatiestrategie?

2. Hoe pak je de evaluatie aan van anderstalige nieuwkomers in het regulier onderwijs?

2.1 De taalontwikkeling stimuleren in een krachtige leeromgeving

Om nieuwkomers zo veel mogelijk slaagkansen te geven in het regulier onderwijs, is een goede opvolging van de taalontwikkeling van de leerlingen noodzakelijk. Anderstalige nieuwkomers pikken,

zeker in het begin, heel veel taal op door te luisteren. Dat zorgt meestal voor een **'stille periode'** waarin de leerling volop bezig is begrip toe te kennen aan taal, maar vaak nog niet durft spreken. Als leerkracht kan je enerzijds begrip opbrengen voor die stille periode door de nieuwkomer niet te forceren en anderzijds kan je ervoor zorgen dat de taalontwikkeling niet stagneert door de nieuwkomer voortdurend te **stimuleren**. Het is dan ook belangrijk om een krachtige leeromgeving uit te bouwen waarin de nieuwkomers zich veilig voelen, waarin ze veel taalaanbod krijgen in een concrete context, waarin ze werken aan voor hen betekenisvolle taken en waarin ze door middel van interactie met de leerkracht en met medeleerlingen ondersteund worden. De nieuwe taal kan best zo veel mogelijk verbonden worden aan handelingen, voorwerpen, gebaren, beelden en motiverende acties, zodat de taal snel een betekenis krijgt voor de nieuwkomers.

Omdat anderstalige nieuwkomers in de eerste weken nog weinig taalvaardig zijn in het Nederlands, heeft het geen zin om in kaart te brengen wat ze nog niet kunnen. Veel belangrijker is het om zicht te krijgen op het groeiproces van de leerlingen en om hen positief te benaderen. De nieuwkomers positief benaderen doe je door geen te lage verwachtingen te hebben en een open houding aan te nemen. Die aanpak zal hen een positief zelfbeeld bezorgen, wat dan weer leidt tot betere resultaten.

Een positieve benadering kan er ook in bestaan het groeiproces van een nieuwkomer te bekijken vanuit een andere invalshoek, namelijk vanuit de **ontwikkeling van zijn thuistaal**. Het is niet omdat een leerling nog geen Nederlands kent, dat zijn talige ontwikkeling zich niet op hetzelfde niveau bevindt als dat van zijn klasgenoten. Een nieuwkomer als taalzwakker benaderen zal er voor zorgen dat de leerling weinig talig uitgedaagd wordt. Ga in plaats daarvan positief om met de thuistaal van de nieuwkomer. Zo zorg je ervoor dat de taalontwikkeling van de thuistaal niet stagneert. Dat is erg belangrijk, omdat de ontwikkeling van een vaardigheid in een taal kan bijdragen aan de ontwikkeling van diezelfde vaardigheid in andere talen. Omgekeerd geldt ook dat een leerling die in de thuistaal een achterstand heeft in de taalontwikkeling, minder gemakkelijk Nederlands zal leren. Bij zulke nieuwkomers is het noodzakelijk om, net als bij Nederlandstalige leerlingen met een taalachterstand, gericht te ondersteunen en eventueel externe ondersteuners in te schakelen. Vooraleer je die stap zet, kan je echter best proberen een zicht te krijgen op de taalontwikkeling van de thuistaal van de nieuwkomer. Daar kan je je enigszins een beeld van vormen door te achterhalen naar welke programma's de nieuwkomer kijkt of welke boeken hij leest. Om aan die informatie te komen, kan je, in de mate van het mogelijke, zijn ouders bevragen.

2.2 Een brede kijk op het groeiproces

Om zicht te krijgen op het groeiproces van de nieuwkomer, is het erg belangrijk om hem van in het begin zo breed en uitgebreid mogelijk te **observeren**. De eindtermen en de verschillende competenties (zie ook **raamwerk**) kunnen daarbij een hulp bieden; dat zijn immers de doelen die je ook met anderstalige nieuwkomers probeert te bereiken. In de eerste maanden die een nieuwkomer in je klas doorbrengt, heeft het echter erg weinig zin om talige competenties te observeren. Hij kent nog geen Nederlands en dat hoeven we niet op papier te zetten. Het is, zeker in het begin, veel belangrijker om de andere competenties (leercompetenties, zelfsturende competenties en sociale competenties) te observeren en ervoor te zorgen dat het klasklimaat veilig en rijk is, zodat die competenties zichtbaar worden bij de nieuwkomer. De vermelde competenties zijn immers belangrijk voor de (taal)ontwikkeling van de leerling: wie minder leer-, zelfsturend en sociaal competent is, zal minder gemakkelijk een taal ontwikkelen. Ook later in het taalleerproces blijven die competenties een belangrijke rol spelen.

Zo zal een nieuwkomer die een spreektaak grondig heeft kunnen voorbereiden (zelfsturende competentie) talig een beter resultaat neerzetten, doordat hij beter weet wat hij kan vertellen.

Als de nieuwkomer zich na enkele maanden goed voelt in de klas, zich een beeld kan vormen van zijn leer- en zelfsturende competenties en al wat meer Nederlands verstaat en spreekt, dan kan je als leerkracht ook de talige competenties beginnen observeren. Je focust dan het best op de vaardigheid waarbij de meeste moeilijkheden opduiken in plaats van alle vaardigheden op hetzelfde moment proberen aan te pakken. Na een bepaalde periode van gericht die vaardigheid te ondersteunen kan je dan je focus verleggen naar een andere vaardigheid. Let er op dat je in deze volgende fase ook de andere competenties niet uit het oog verliest; net als bij reguliere leerlingen blijft het van cruciaal belang om ze op te volgen en de nodige ondersteuning te bieden.

Een andere mogelijkheid om het groeiproces zo breed mogelijk in kaart te brengen, is het werken met [Gardners model](#) van meervoudige intelligentie. Daarin wordt een onderscheid gemaakt tussen verbaal-linguïstische, logisch-mathematische, visueel-ruimtelijke, muzikaal-ritmische, fysieke, naturalistische, sociale en persoonlijke intelligentie. Door bewust te kijken naar meerdere intelligenties dan alleen de talige, worden de nieuwkomers automatisch meer vanuit hun talenten benaderd. Dat is een veel positievere insteek dan te vertrekken vanuit hun tekorten. Je moet er echter wel voor zorgen dat je de nieuwkomers niet in hokjes begint te benaderen. Een muzikaal-ritmische leerling kan even goed visueel-ruimtelijke en sociale talenten hebben. Het is dus erg belangrijk om ook de andere intelligenties te stimuleren en te observeren. Werken met het systeem van meervoudige intelligentie is daarom alleen krachtig als het gebruikt wordt om met een bredere bril naar leerlingen te kijken en niet om hen alleen te stimuleren vanuit hun ene sterk ontwikkelde talent. Wat de verbaal-linguïstische intelligentie betreft, stel je, zoals hierboven uitgelegd, het observeren in de eerste maanden best nog wat uit en focus je daarna op een vaardigheid tegelijkertijd.

2.2.1 Opgvolgen van het groeiproces

Het groeiproces van een nieuwkomer in kaart brengen, doe je, net als bij andere leerlingen, het best op een zo breed mogelijke manier. Dat wil zeggen dat niet alleen alle competenties of verschillende intelligenties (zie eerder) in kaart gebracht worden, maar ook dat niet alleen de klasleerkracht betrokken wordt, maar ook de leerkracht lichamelijke opvoeding, de ICT- en onthaalleerkracht en de leerlingen zelf. Informatie verzamelen doe je idealiter op verschillende manieren: door middel van observaties, reflecties en toetsen. Wat je kunt observeren hebben we hierboven al aangegeven en op reflecteren komen we verderop in dit onderdeel nog terug. Omdat toetsing echter nog wat specifieke vereisten heeft die op bepaalde punten afwijken van toetsing bij reguliere leerlingen, wordt dat uitgebreid behandeld in 2.3. Om al de verzamelde informatie overzichtelijk te kunnen weergeven, kan je een opvolgingsraster maken. In een dergelijk opvolgingsraster geef je best ook de periode waarin elk onderdeel geobserveerd wordt een plaats. Een opvolgingsrooster om de taalcompetenties van nieuwkomers, en bij uitbreiding ook van reguliere leerlingen, in kaart te brengen, zou er dus als volgt kunnen uitzien.

WAT?	PERIODE	OBSERVATIE	REFLECTIE		TOETSING
			Leerling zelf	Peer-evaluatie	
		Klasleerkracht, turnleerkracht, AN-leerkracht, TIJDENS of NA			toets
In eigen woorden weergeven waarover les/gebeurtenis/ervaring gaat					
Mening of gevoelens onder woorden brengen					
Vragen stellen					
Instructies of activerende boodschappen formuleren					
Vragen beantwoorden					
Schema aanvullen/opstellen					
Notities nemen					
Correspondentie (mail, brief,...)					

Bron: Centrum voor Taal en Onderwijs (intern werkdocument)

2.2.2 *Het hele team en de nieuwkomer zelf betrekken*

Zoals uit bovenstaand rooster blijkt, kan je niet in je eentje breed evalueren. Zorg dus enerzijds dat ook de nieuwkomer zelf (self assessment) en eventueel zijn klasgenoten (peer-assessment) hun inbreng kunnen hebben. Hoe je dat kan doen, lees je [hier](#). Door nieuwkomers inspraak te geven in hun leerproces en ervoor te zorgen dat ze een zicht krijgt op hun sterktes en zwaktes, creëer je immers bereidheid om te groeien. Je kunt nieuwkomers dus best regelmatig de kans geven om te reflecteren op hun groeiproces. Maak daarna zeker tijd voor een gesprekje over de vooruitgang van de leerling en geef met duidelijke voorbeelden aan wat de te bereiken doelen zijn. Om die doelen te kunnen vasthouden, kan je ze voor de leerling formuleren in een werkplan (zie onder).

Anderzijds zorg je best dat ook de rest van het team ingeschakeld wordt. Om een nieuwkomer goed te kunnen ondersteunen, moet je je niet alleen een breed beeld vormen van wat de leerling allemaal kan, maar vooral ook nadenken over de manieren waarop je de leerling kan ondersteunen in zijn groeiproces. Daarbij is het belangrijk dat het hele team op dezelfde lijn staat. Om dat te verwezenlijken kan een werkplan hulp bieden.

2.2.3 *Een werkplan opstellen*

Breed evalueren leidt tot leren, maar alleen als de verzamelde informatie ook effectief gebruikt wordt om leerlingen gedifferentieerd te ondersteunen. De ondersteuningsnoden kunnen best samen met alle betrokken leerkrachten en de nieuwkomer zelf besproken worden en daarna vastgelegd worden in een werkplan. Daarin heeft de leerling zelf en elke leerkracht een persoonlijke actie, die geïntegreerd wordt in de lessen. Onderstaand voorbeeld is een schematische weergave van een dergelijk werkplan.

Acties:
Leerling:
Klasleerkracht:
Okan-leerkracht:
Gok-Zorgleerkracht:
Andere: Turnleerkracht, CLB, ...

Bron: Centrum voor Taal en Onderwijs (intern werkdocument)

De acties worden opgesteld vanuit de verschillende competenties. Bovenstaand schema moet dus bij elke competentie terugkeren. Het aantal vooropgestelde doelen moet echter beperkt gehouden worden, zodat het voor het team en de nieuwkomer haalbaar blijft om ze te realiseren.

Zo zou het voor de klasleerkracht een actiepoint kunnen zijn om de spreekvaardigheid en de sociale competenties van de nieuwkomer te verhogen door interactiever te werken in de wiskundelessen. De leerling is namelijk erg sterk in wiskunde en de leraar wil daarvan vertrekken om ook zijn talige en sociale competenties te verbeteren.

Een actiepoint voor de nieuwkomer zelf kan dan zijn dat hij zijn zelfsturende competenties aanscherpt en bewuster stilstaat bij hoe hij aan zijn klasgenoten gaat verwoorden op welke manier hij de wiskundeoefeningen heeft opgelost.

5

2.2.4 Informatie doorgeven

Als het leerkrachtenteam verandert of als de nieuwkomer overgaat naar het volgende leerjaar of van school verandert (bv. de overgang naar het secundair onderwijs), is het van cruciaal belang dat de verzamelde informatie doorgegeven wordt en dat de nadruk steeds ligt op de positieve evolutie die de nieuwkomer doorgemaakt heeft. Lage verwachtingen zijn vaak nefast voor de taalontwikkeling van leerlingen, omdat ze leiden tot een minder uitdagende benadering van de leerling en een overdreven vereenvoudigd taalaanbod. Natuurlijk is het wel belangrijk dat de nieuwe school of het nieuwe team op de hoogte is van de hiaten in de (taal)ontwikkeling van de nieuwkomer, zodat ook zij een gericht werkplan kunnen opstellen, maar de nadruk kan dan best liggen op de al bereikte doelen. Vertrekken vanuit die positieve benadering creëert niet alleen een betere basis om achteraf de zwaktes weg te werken, maar het zorgt ook voor een geloof in eigen kunnen bij de nieuwkomers.

3. Differentiëren bij toetsen van anderstalige nieuwkomers

Hierboven hebben we besproken hoe de taalontwikkeling van nieuwkomers opgevolgd kan worden tijdens de lesactiviteiten en tijdens het hele schoolgebeuren. Nu zoomen we in op wat je als leerkracht kan doen als je een evaluatiemoment hebt voorzien voor de hele klas. Ook toetsen kunnen ons immers informatie geven over het leerproces van de nieuwkomers. In de eerste

maanden heeft het echter geen enkele zin om nieuwkomers te toetsen. Ze staan talig nog niet sterk genoeg en dat kan alleen maar demotiverend werken. Het zou namelijk best kunnen dat de nieuwkomer wel over de nodige vakspecifieke kennis beschikt om de toets te kunnen maken, maar dat hij zich niet voldoende kan uitdrukken. In die zin kan je ook weinig aanvangen met het resultaat dat hij scoort op de toets. In plaats van de nieuwkomer samen met de andere leerlingen te toetsen, voorzie je in de eerste maanden dus beter een goede taak op het niveau van de leerling. Eenmaal de anderstalige nieuwkomers een bepaald niveau van Nederlands behaald hebben, kan je hen mee toetsen, maar houd er rekening mee dat ze meer **ondersteuning nodig** hebben dan andere leerlingen. Er zijn verschillende mogelijkheden om die ondersteuning te bieden, zonder dat de taken of teksten vereenvoudigd hoeven te worden. Het is belangrijk om ook de toetsen authentiek en realistisch te houden en voldoende complexe opgaven te voorzien, zodat het taalaanbod ook dan rijk en uitdagend is.

Hieronder volgt een lijstje met **ondersteuningsmogelijkheden en hulpmiddelen** waarmee een nieuwkomer gebaat kan zijn bij het afleggen van een toets. Uiteraard is het van belang dat alle betrokken leerkrachten overeenkomen welke maatregel voor welke leerling ondersteuning kan bieden. De informatie uit de observaties kan daarbij hulp bieden. Ook de praktische haalbaarheid van de maatregelen moet bekeken worden, zodat het team er zich kan achter stellen. Naar andere leerlingen kan daarover openlijk gecommuniceerd worden, zoals dat ook gebeurt bij bijvoorbeeld dyslectische leerlingen die compenserende maatregelen krijgen. Met de nieuwkomer zelf kan een tijdspad uitgetekend worden waarin de termijn vastgelegd wordt waarin de ondersteunende maatregelen geldig zijn. Er kan ook vastgelegd worden wanneer geëvalueerd wordt en wanneer bepaalde maatregelen wegvallen. In wat volgt wordt een overzicht geboden van mogelijke maatregelen om nieuwkomers, en bij uitbreiding ook andere leerlingen met een taalachterstand, te ondersteunen bij het afleggen van toetsen (van zo gauw ze daaraan toe zijn).

- Geef bij een leestekst ondersteunende afbeeldingen.
- Verwacht bij een schrijftaak nog geen volledig correcte zinnen.
- Geef de nieuwkomer feedback tijdens het afleggen van de toets.
- Stel minder vragen op een toets zodat de nieuwkomer meer tijd krijgt om te verwoorden wat hij wil antwoorden.
- Laat nieuwkomers een ondersteuningsmogelijkheid kiezen uit een lijstje.
- Maak gebruik van een schrijfkader of een voorgestructureerd antwoordblad om de nieuwkomer te ondersteunen.
- Geef de nieuwkomer meer tijd.
- Laat de leerling een woordenboek of het werkboek gebruiken.
- Laat de nieuwkomer (thuis) een tekst op voorhand lezen.
- Lees de vragen voor, zodat je intonatie en klemtoon de vragen kunnen verduidelijken.
- Geef de leerling de kans om tweemaal hulp in te roepen.
- Laat nieuwkomers de toets per twee maken.
- Laat een groepje nieuwkomers vijf minuten met elkaar overleggen voor ze de toets individueel invullen.

- Geef de nieuwkomer een observatiewijzer, zodat hij goed weet waarop hij beoordeeld zal worden. Stel de observatiewijzer eventueel samen op. Hoe je dat kan doen, kom je [hier](#) te weten.
- Zorg ervoor dat de vragen die je stelt geen talige moeilijkheden bevatten. Lees hierover meer bij '[Hoe stel je een goed evaluatie-instrument op?](#)'.
- Geef nieuwkomers een peter of meter uit de klas aan wie ze hun vragen kunnen stellen.

Je kunt de toets ook vereenvoudigen door de opdrachten aan te passen:

- Maak van een productieve taak (schrijven, spreken) een receptieve taak (lezen, luisteren) door bv. open vragen te veranderen in meerkeuzevragen.
- Maak van een structurerende of beoordelende opdracht een kopiërende of beschrijvende opdracht.

4. Bronnen

De Backer, F. & I. Philips (2013). *Toolkit competenties Nederlands breed evalueren - Secundair onderwijs*. Leuven/Gent: KU Leuven/UGent.

Cummins, J. (1981). *Bilingualism and minority language children*. Toronto: Ontario Institute for Studies in Education.

Ministerie van Onderwijs en Vorming (2006). *Omzendbrief anderstalige nieuwkomers basisonderwijs*. <http://data-onderwijs.vlaanderen.be/edulex/document.aspx?docid=13800>

Steunpunt Gelijke Onderwijskansen (2008). *Breed evalueren. Visietekst*. http://www.steunpuntgok.be/downloads/visietekst_breed_evalueren.pdf.

Steunpunt NT2 (2004). *De opvang van anderstalige nieuwkomers in de reguliere klas en de onthaalklas - lager onderwijs. Praktische informatie en aandachtspunten bij het werken aan taalvaardigheid*.

Niet meer online. Alternatieve materialen op <https://www.arts.kuleuven.be/cto/materialen/nieuwkomers/nieuwkomers>.

Van den Branden, K.(2010). *Handboek taalbeleid basisonderwijs*. Leuven: KU Leuven.